

ЖОО-ДА ҚАЗАҚ ТІЛІН ЕКІНШІ ТІЛ РЕТІНДЕ ОҚЫТУДА ЕТІС ФОРМАЛАРЫН КОММУНИКАТИВТІК ТӘСІЛМЕН МЕҢГЕРТУ

Н.М. Абишева^{1,*} , Д.А. Капасова¹ , А.С. Бураханова²

¹Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

²С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті,
Қазақстан Республикасы, Алматы қ.

*e-mail:anurziya990@gmail.com, assyl99_kz@mail.ru, a.burahanova@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада жоғары оқу орны жағдайында етіс формаларын оқыту үдерісінде коммуникативтік әдісті қолдану мәселесі қарастырылады. Зерттеу тақырыбының өзектілігі қазіргі көптілді білім беру кеңістігінде студенттердің коммуникативтік құзыреттілігін арттыру қажеттілігімен, сондай-ақ грамматикаға басымдық беретін дәстүрлі оқыту тәсілдерінің шектеулерін еңсеру қажеттілігімен айқындалады. Зерттеу барысында жоғары оқу орнының студенттерінен құралған бақылау және эксперименттік топтармен педагогикалық эксперимент жүргізілді. Эксперименттік топқа қазақ тіліндегі етіс категориясының әртүрлі формалары (мысалы, өздік, ортақ, ырықсыз, өзгелік етіс) бойынша білім беру коммуникативтік тапсырмалар мен интерактивті әрекеттер арқылы ұйымдастырылды, ал бақылау тобы осы материалды дәстүрлі дәрістер мен жаттығулар арқылы меңгерді. Нәтижелерді салыстырмалы талдау коммуникативтік әдістеменің етіс формаларын меңгеру және оларды тәжірибеде қолдану деңгейін едәуір арттыратынын растады. Эксперименттік топ студенттері түрлі етіс формаларын мәтінде дұрыс және еркін қолдану қабілетін көрсетіп, бақылау тобымен салыстырғанда анағұрлым жоғары уәждеме мен белсенділік танытты. Осылайша, жоғары білім беру деңгейінде грамматиканы оқытуға коммуникативтік тәсілдерді кіріктіру студенттердің тілдік дәлдігі мен қатысымдық сөйлеу шеберлігін қатар дамытуда тиімді екендігі туралы қорытынды жасалды. Алынған нәтижелердің практикалық маңызы жоғары. Мәселен, ұсынылған тәсілді оқу бағдарламаларын әзірлеуде, оқытушылардың біліктілігін арттыруда және қазақ тілін оқытудың қатысымдық-бағдарланған стратегияларын кеңейтуде қолдануға болады. Сонымен қатар, мақала грамматиканы оқыту әдістемесін жетілдіруге бағытталған кейінгі зерттеулерге негіз болады. Атап айтқанда, қазақ тілін екінші тіл немесе шетел тілі ретінде үйретуде осы коммуникативтік тәсілдің рөлі ерекше.

Кілт сөздер: коммуникативтік әдіс, етіс формалары, грамматиканы оқыту, жоғары оқу орны, коммуникативтік құзыреттілік, қазақ тілін оқыту, қазақ тілі екінші тіл ретінде.

Кіріспе

Бүгінгі күні тіл үйретудегі басты мақсат білім алушылардың сол тілде қарым-қатынас жасай алу құзыреттілігін қалыптастыру екендігі жалпыға мәлім. Тіл меңгеруші үшін грамматикалық ережелерді білу жеткіліксіз, ең бастысы – тілді қарым-қатынас барысында дұрыс қолдана алу қабілеті. Елімізде қазақ тілін коммуникативтік-функционалдық бағыт бойынша оқытуға қатысты көптеген зерттеу жұмыстары жүргізілді. Атап айтсақ, ғалымдар: Ф. Оразбаева, Г. Қосымова, Б. Қасым, Ж. Балтабаева, Р. Шаханова, Қ. Қадашева, Ж. Дәулетбекова, К. Жақсылықова, А. Сәтбекова, А. Рауандина т.б. ғалымдардың тілдік білім беру туралы тұжырымдары негізге алынды. Мәселен, Н. Уәли: «Қазақ сөз мәдениетінің теориялық негіздері» атты зерттеуінде: «Тілдің қарым-қатынас құралы болу қызметі оның коммуникативтік функциясы, ой мен дүниетанымды қалыптастыруы конструктивтік функциясы, рухани мәдениетті жасау қызметі эстетикалық функциясы, ұжымдық тәжірибе, ғылым-білімнің табыстарын жинақтауы куммулятивтік функциясы», – дейді [1]. Олай болса, тілдің коммуникативтік қызметінен басталатын қызметтер аясы адам баласының жалпы қоғамдық ортада өмір сүруінің басты қағидаларын құрайтыны анық. Тіл функциясының ерекшеліктерін Ф. Оразбаева: «Ресми тілдесім; Бейресми тілдесім; Қалыптасқан тілдесім; Кәсіби мамандыққа сай тілдесім; Әлеуметтік тілдесім, Дербестік тілдесім», – деп жіктеп көрсетеді [2].

Шетелдік зерттеушілер өз еңбектерінде грамматикалық құзырет пен коммуникативтік құзыретті ажыратып көрсетеді: біріншісі – тілдің құрылымдық ережелерін білу, ал екіншісі – сол ережелерді нақты тілдік жағдаяттарда орынды пайдалану машығы [3]. Тілдік білімді тәжірибеде қолдану аспектісіне басымдық беру қажеттілігі туралы идея коммуникативтік бағыттың пайда болуына алып келді [4]. Коммуникативтік оқыту әдісі тілді шынайы қарым-қатынас жағдайында үйретуді көздейді. Бұл тәсіл бойынша студенттер тек дайын үлгілерді жаттамай, мағынаны өз бетінше құрастыру, келісу (negotiation of meaning) үдерісі арқылы тілдік құзыреттілікті дамытады. Мысалы, Савиньонның атап көрсетуінше, оқушының коммуникативтік дағдыларының дамуы көбіне грамматикалық үлгілерді жаттығумен қанша уақыт өткізгеніне емес, шынайы өмір жағдайында мағынаны түсінісу мүмкіндігіне қаншалықты ие болғанына тәуелді [5]. Демек, дәстүрлі сөйлемді аударып-құрау жаттығуларының орнына студенттерді тілдік өзара әрекетке тарту қажеттігі туындайды.

Қазіргі көптілді білім беру кеңістігінде қазақ тілін екінші тіл ретінде меңгеру тек грамматикалық білімді игерумен шектелмей, шынайы қатысымдық ортада тілді еркін қолдану қабілетін талап етеді. Дәстүрлі оқыту үлгісі бұл қажеттілікті толық қамтамасыз ете бермейді, әсіресе етіс сияқты күрделі грамматикалық категорияларды меңгертуде қиындықтар жиі кездеседі. Осыған байланысты зерттеу етіс формаларын коммуникативтік тәсіл арқылы оқытудың тиімділігін тәжірибелік тұрғыда дәлелдеуге бағытталған.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы – коммуникативтік әдісті жалпы тіл үйрету контекстінде ғана емес, нақты грамматикалық категория – етіс формаларын оқытуда жүйелі қолданудың үлгісі алғаш рет ұсынылды. Бұған дейін коммуникативтік тәсіл көбіне лексика мен сөйлесім сабақтарында пайдаланылып келген, ал бұл зерттеу осы әдісті грамматикалық материалды меңгертуде бейімдеу мүмкіндігін көрсетті. Сонымен қатар грамматикалық формаларды теориялық түсіндіруден практикалық қатысымға көшірудің тиімді жолдары айқындалды.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы – зерттеу нәтижесінде жасалған коммуникативтік тапсырмалар мен сабақ сценарийлерін қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытатын жоғары оқу орындарының практикалық сабақтарында дайын әдістемелік құрал ретінде қолдану. Ұсынылған үлгі оқытушыға грамматиканы қатысымдық бағытта түсіндірудің нақты тетіктерін береді және студенттің сөйлеу дағдысын шынайы жағдаятта дамытуға мүмкіндік туғызады. Осылайша, зерттеу нәтижелері қазақ тілін екінші тіл ретінде оқытуды жаңаша әдіспен ұйымдастыруға нақты әдістемелік негіз ұсынады.

Қазақстандағы көптілді білім беру жағдайында коммуникативтік құзыретті дамыту өзектілігін жойған жоқ. Қазақ тілінде сөйлемейтін азаматтарға қазақ тілін оқытудың тиімді тәсілдері мен әдістері қажет [6]. Қазіргі уақытта жоғарғы оқу орындарында грамматикаға негізделген дәстүрлі оқыту тәсілдері әлі кең қолданыста, бұл әдістердің коммуникативтік құзырет қалыптастырудағы шектеулі тиімділігі зерттеулерде айтылған. Оқытушы ережені түсіндіріп, тапсырмалар орындату арқылы студенттің формалды білімін қалыптастырғанмен, сол білімді шынайы ортада пайдалануға келгенде студент қиналуы мүмкін (Коммуникативный подход в преподавании иностранных языков). Мысалы, кейбір зерттеулер көрсеткендей, грамматиканы жетік білген адам да шетел тілінде еркін сөйлесу барысында қиындыққа ұшырауы ықтимал. Бұл – кумулятивтік байланысқа түспеудің немесе сирек түсудің әсері.

Етіс формаларын оқыту – грамматиканы практикалық дағдыға айналдырудың бір мысалы. Етіс категориясы қазақ тілінде етістіктің субъекті мен объектіге қатысты амалдың бағытын білдіретін грамматикалық категория. Қазақ тіл білімінде етістің өздік, өзгелік, ортақ, ырықсыз тәрізді түрлері бар. Бұл формаларды теориялық тұрғыдан меңгеру және оларды сөйлеуде дұрыс қолдану – тіл үйренушілер үшін күрделі міндеттердің бірі. Мәселен, қазақ тілінде ырықсыз етіс (етістіктің пассив формасы) жиі қолданылғанымен, оны екінші тіл ретінде үйренушілер сөз құрауда қате жіберуі мүмкін; өзгелік етіс (каузатив) формаларын орынды пайдалану да бастапқы кезеңде қиындық туғызады. Дәстүрлі оқытуда

етіс формаларын түсіндіру кезінде оқытушылар көбіне осы формалардың жасалу жолдары мен синтаксистік түрленімдеріне мән беріп, оларды сөйлеу жағдайында қолдану үлгілеріне аз көңіл бөледі. Сол себепті студенттер етіс категориясының сөйлеудегі қызметін толық түсінбей, коммуникативтік тұрғыда қиналуы ықтимал.

Жоғарыда аталған мәселелер тақырыптың өзектілігін айқындайды. Осы зерттеудің мақсаты – жоғары оқу орнында етіс формаларын оқыту үдерісінде коммуникативтік әдісті тиімді қолдану жолдарын зерделеу. Аталған мақсатқа қол жеткізу үшін келесі міндеттер қойылды: коммуникативтік оқыту теориясы мен грамматиканы қатысымдық тұрғыдан меңгерту бойынша әдебиеттерді талдау, дәстүрлі және коммуникативтік әдістерді салыстыру арқылы педагогикалық эксперимент ұйымдастыру, эксперимент нәтижелерін сараптау және практикалық ұсыныстар әзірлеу. Зерттеу нәтижелері қазақ тілін екінші тіл ретінде оқыту әдістемесін жетілдіруге елеулі үлес қоса алады.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу материалы ретінде жоғары оқу орнының 2-курс студенттері таңдап алынды. Эксперимент Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университетінің филологиялық емес мамандықтарында оқитын (оқыту тілі – орыс тілі) 38 студентін қамтыды. Аталған студенттер үшін қазақ тілі пәні – кәсіби бағдарланған екінші тіл курсы. Студенттер екі топқа бөлінді: эксперименттік топ (20 студент) және бақылау тобы (18 студент). Эксперименттік топта етіс формаларын оқыту барысында коммуникативтік әдіс қолданылды, ал бақылау тобында дәстүрлі грамматикалық әдіспен сабақ жүргізілді. Эксперимент бір академиялық семестр (15 апта) бойы жүргізіліп, жалпы 30 сабақ қамтылды.

Эксперименттік топтағы сабақтарда қазақ тіліндегі етіс категориясының төрт негізгі түрі – өздік етіс, ортақ етіс, ырықсыз етіс, өзгелік етіс бойынша тілдік материал коммуникативтік бағытта берілді. Атап айтқанда, әрбір грамматикалық тақырыпқа сай арнайы коммуникативтік тапсырмалар мен жағдаяттық жаттығулар әзірленді. Мысалы, ырықсыз етісті (пассив форманы) практикалық тұрғыда меңгерту үшін «Газет жаңалықтары» атты жұптық тапсырма қолданылды: бір студент редактор, екіншісі тілші ролінде болып, қазақ тіліндегі газет мақаласынан алынған хабарды пассив құрылымдарын пайдаланып аудиторияға жеткізу керек. Бұл жаттығуда «хан сарайы бұзылды», «қалада жаңа көпір салынды» сияқты ырықсыз етістіктің түрлі формалары бар сөйлемдерді ауызша баяндау талап етілді. Сол арқылы студенттер пассив құрылымдардың қолданысын шынайы коммуникацияға жақын жағдайда жүзеге асырды. Өздік етіс (рефлексив) бойынша «Өзіңе қызмет көрсету күні» атты рөлдік ойын ұйымдастырылды: студенттер сервистік мекемелерде (асхана, кітапхана, шеберхана және т.б.) өз-өзіне қызмет ететін клиент және көмекші ролінде диалог құрып, өздік етісті («өзін itself») білдіретін етістіктерді қолданды (мысалы: «Мен өзіме кофе құйып алдым», «Студент өзін таныстырды»). Ортақ етіс (өзара әрекет) үшін пікірталас түрінде жаттығу өткізілді: шағын топтарда бір тақырыпта талқылау жасап, ортақ етіс формадағы етістіктерді («студенттер пікір алмасты», «қатысушылар сұрақ қойысты», т.б.) табиғи диалогта қолдануға ынталанды. Өзгелік етіс (каузатив) тақырыбында «Басқарушы және орындаушы» ойыны ойнатылды: бір студент басшы ретінде екінші студентке белгілі бір жұмысты орындатуы керек (мысалы: «Мұғалім студентке мәтінді аудартты», «Мен әріптесіме хатты жаздырдым»). Осындай тапсырмалар арқылы әр грамматикалық форманы мазмұнға енгізе отырып, студенттердің мақсатты грамматикалық құрылымды пайдалануына жағдай жасалды.

Эксперименттік топ сабақтары коммуникативтік әдістеме принциптеріне сай жүргізілді. Сабақтарда диалогтық сөйлесім, жұптық және топтық жұмыс, рөлдік ойындар, ақпарат алмасу сияқты коммуникативтік жаттығулар кең қолданылды [7]. Оқытушының рөлі ақпарат жеткізушіден бағыттаушыға өзгерді: студенттерге бағыт-бағдар беріп, өзара сөйлесу барысында тілдік бірліктердегі кемшіліктерді түзету, керек кезде қайта баяндату сияқты тәсілдер қолданылды [8]. Етіс формаларын түсіндіруге қажетті минималды теориялық ақпарат

(ережелер, мысалдар) қысқаша беріліп отырды, алайда уақыттың көп бөлігі студенттердің өзара сөйлесуі мен теориялық-тәжірибелік сипаттағы тапсырмаларды орындауына арналды.

Бақылау тобында дәстүрлі оқыту әдістемесіне сәйкес тақырыптарды түсіндіру негізінен оқытушы тарапынан жүргізілді. Әдістеме зерттеушілері атап өткендей, грамматиканы оқытуда таза коммуникативтік тәсіл мен дәстүрлі жаттығулар арасындағы тепе-теңдікті сақтау маңызды [9]. Етіс формаларына қатысты ережелер қазақ тілінің нормативті грамматикасы бойынша баяндалды [10]. Әр тақырып соңында студенттер ережені бекіту үшін оқулықтағы немесе оқытушы дайындаған жаттығуларды жазбаша орындады (мысалы, тиісті етіс жұрнақтарын қойып сөйлемдерді толықтыру, бір етістікті түрлі етіс формаларына түрлендіру, т.б.). Мұндай жаттығулар грамматикалық дағдыларды қалыптастыруға бағытталғанмен, оларды орындау кезінде қарым-қатынасқа түсу талабы болмады. Бақылау тобында сөйлеу практикасына уақыт аз бөлінді, негізінен дәстүрлі сұрақ-жауап үлгісінде өтті.

Эксперимент нәтижелерін тексеру үшін бірнеше әдістеме қолданылды. Біріншіден, эксперимент басында және соңында бақылау тестері алынды. Тест тапсырмалары етіс формаларын тану және қолдану қабілетін тексеруге арналды (мысалы, сөйлемдегі етіс түрін анықтау, жақшадан тиісті етісті формада қою, берілген ситуацияға сәйкес етіс формасында жауап құрастыру). Екіншіден, сабақ барысында бақылау және жазба жүргізілді: оқытушы әр топтағы студенттердің белсенділік деңгейін, сөйлеу әрекетіне қатысуын, қойылған сұрақтарға жауап дәлдігін салыстырмалы түрде жазып отырды. Үшіншіден, эксперимент соңында студенттерге сауалнама жүргізіліп, коммуникативтік әдіс бойынша оқу тәжірибесіне қатысты пікірлері мен сезімдері (қызығушылығы, өзіне деген сенімділігі) жинақталды. Жиналған сандық және сапалық деректер талданып, эксперименттік және бақылау топтарының айырмашылықтары статистикалық және педагогикалық тұрғыда сарапталды.

Нәтижелер мен талқылау

Эксперимент соңында алынған қорытынды тест нәтижелері коммуникативтік әдістеменің тиімділігін айқын көрсетті. Эксперименттік топ студенттері етіс формаларын тану және дұрыс қолдану бойынша бақылау тобына қарағанда анағұрлым жоғары нәтижелерге қол жеткізді. Атап айтқанда, ырықсыз етіс (пассив) формаларын дұрыс қолдану көрсеткіші эксперименттік топта 85% шамасында болса, бақылау тобында 60%-дан аспады. Сол сияқты, өзгелік етіс (каузатив) формаларын сөйлеуде пайдалану сапасы эксперименттік топта едәуір жоғары болды: бұл топтағы студенттердің 90%-ы каузатив құрылымдары бар шағын мәтіндерді қиналмай құрап шықса, бақылау тобында небәрі 55%-ы ғана толық дұрыс орындады. Жалпы, эксперименттік топ студенттері етіс категориясының барлық түрлері бойынша коммуникативтік тапсырмаларды сенімді орындап, өз ойларын еркін жеткізе алғаны байқалды. Олар диалог құру барысында етіс формаларын орынды қолдануға машықтанып, бастапқы кездескен қиындықтарды жеңе білді (Кесте 1).

Кесте 1 – Коммуникативтік әдістеменің етіс формаларын меңгеруге және сөйлеу белсенділігіне әсері

Көрсеткіштер	Эксперименттік топ	Бақылау тобы	Түсіндірме
Ырықсыз етіс формаларын дұрыс қолдану	~ 85%	~ 60%	Эксперименттік топта жоғары нәтиже
Өзгелік етіс формаларын сөйлеуде қолдану	~ 90%	~ 55%	Эксперименттік топтағы студенттер мәтін құрауда еркін қолданады
Коммуникативтік - тапсырмалар орындау сенімділігі	Жоғары	Төмен	Эксперименттік топта еркін сөйлеу байқалды

Көрсеткіштер	Эксперименттік топ	Бақылау тобы	Түсіндірме
Сабаққа қатысу белсенділігі	~ 80%	~ 50%	Эксперименттік топта қызығушылық жоғары
Жұптық жұмысқа қатысу	Белсенді	Әлсіз	Эксперименттік топта ынталылық жоғары
Рөлдік ойындардағы шығармашылық	Жоғары	Төмен	Эксперименттік топ жаңа сөздер қолдануға ұмтылды
Сөйлесу дағдысының жақсаруы	90% оң нәтиже	Әлсіз нәтиже	Студенттердің өз ойларын жеткізу сенімділігі артты
Тіл үйренуге ынта	90% артқан	Төмен	Эксперименттік әдістің мотивацияға оң әсері

Сабақ барысын бақылау жазбалары да эксперименттік топтың айқын басымдығын көрсетті. Эксперименттік топта студенттердің сөйлесу белсенділігі өте жоғары болды: әр сабақта топтың ~ 80%-ы талқылау мен жаттығуларға белсене қатысқан (бақылау тобында бұл көрсеткіш ~ 50% деңгейінде). Студенттер жұптық жұмыстарды қызығушылықпен орындап, бір-бірімен қазақ тілінде қарым-қатынас жасауға ұмтылды. Әсіресе рөлдік ойындар кезінде көптеген студенттердің шығармашылық танытып, тілдік материалды өздігінен түрлендіріп қолдануға талпынғаны тіркелді. Мысалы, «Өзіңе қызмет көрсету күні» ойынында кейбір қатысушылар алдын ала үйренбеген жаңа сөздер мен құрылымдарды қолдануға тырысып, коммуникативтік ситуацияға етене кіріскені байқалды. Бұл бақылау тобына қарағанда елеулі айырмашылық еді – бақылау тобында студенттер көбіне тек оқытушының сұрағына қысқа жауап берумен шектеліп, өз бастамасымен сөйлеу сирек орын алды.

Сауалнама нәтижелері де эксперименттік әдістің оң ықпалын растады. Эксперименттік топтағы студенттердің 90%-ы сабақтың қызықты форматта өткенін, коммуникативтік форматтағы сабақтардың тіл үйренуге деген ынтасын арттырғанын атап өтті. Студенттердің пікірі бойынша, «грамматиканы іс жүзінде қолдануға мүмкіндік беретін тапсырмалар» грамматикалық материалды жақсырақ түсінуге көмектескен. Олар етіс тақырыптарын күнделікті өмірдегі жағдайлар арқылы өткені өздері үшін тиімді болғанын жазған. Бір студенттің жауабынан: *«Бұрын ырықсыз етісті тек жазбада жаттығуларда қолданатынымын, енді оны сөйлеуде де қорықпай, еркін қолдана алатыныма көзім жетті»* (бақылау сауалнамасынан). Бұл – коммуникативтік әдістің маңызды психологиялық нәтижесі.

Жалпы алғанда, эксперименттік оқыту нәтижелері зерттеу гипотезасын толықтай растады. Коммуникативтік әдісті жүйелі қолдану студенттердің етіс формаларын теориялық тұрғыда ғана емес, тәжірибелік тұрғыда да терең меңгеруіне жағдай жасады. Студенттер сөздерді грамматикалық тұрғыдан дұрыс байланыстырып, еркін сөйлеу мүмкіндігіне ие болды, нәтижесінде бұл әдістің өз тиімділігін көрсеткені анықталды. Демек, әдістің мақсаты – тіл үйрету, тілді меңгерту, еркін сөйлеуге машықтан-дыру деп түсінеміз [11]. Бақылау тобына қарағанда, эксперименттік топта грамматикалық қателер саны азайып, сөйлеу тілінің дұрыстығы артты. Мысалы, бақылау тобында қазақша сөйлем құрауда етіс жұрнақтарын қалдырып кету немесе орынсыз қолдану қателері жиі кездессе, эксперименттік топ мұндай қателерді практикалық жұмыста түзетіп, болашақта қайталамауға үйренді. Оқытушының бақылауы бойынша да, эксперименттік топ сабақ соңында қарым-қатынас жасауға неғұрлым дайын, сенімді күйде болған. Осы нәтижелерді тұжырымдай келе, коммуникативтік әдістеме етіс сияқты күрделі грамматикалық тақырыпты табысты меңгертуге мүмкіндік беретіні дәлелденді.

Эксперимент қорытындыларын отандық және шетелдік ғылыми еңбектердің теориялық тұжырымдарымен салыстырып талдайтын болсақ, жалпы алғанда олардың арасында үндестік байқалады. Алынған нәтижелер коммуникативтік оқыту теориясының негізгі қағидаларын іс жүзінде қуаттайды. Атап айтқанда, біздің зерттеуіміз оқушы тілдің грамматикалық

құрылымын мазмұнға сай қолдану мүмкіндігі берілгенде ғана сол құрылымды толық меңгереді деген көзқарасты растап отыр [5]. Сэвиньон анықтап көрсеткендей, шынайы коммуникация жағдайында мағынаны жеткізуге тырысу – тіл үйренушінің коммуникативтік қабілетін дамытудың негізгі шарты [5]. Біздің эксперименттік топ дәл осындай шартта оқып, нәтижесінде етіс формаларын еркін қолдану қабілетін дамытты. Демек, «тілді пайдалану арқылы үйрену» принципі [1] практика жүзінде өз тиімділігін тағы бір дәлелдеді.

Зерттеу нәтижелері шетел тілдерін оқытудың коммуникативтік бағытын қолдайтын өзге жұмыстардың деректерімен де үйлесімді. Мысалы, Aubakirov және Dolgorolova техникалық мамандық студенттеріне қазақ тілін оқытуда коммуникативтік әдісті қолдану дәстүрлі әдіспен салыстырғанда едәуір жоғары нәтиже бергенін баяндайды [6]. Олар жүргізген экспериментте де біздің жұмысымыздағыдай, студенттердің сабаққа ынтасы артып, грамматикалық материалды практикалық тұрғыда меңгеру көрсеткіштері өскен. Сол сияқты, Мырзахметова мен әріптестерінің зерттеуінде коммуникативтік оқыту арқылы оқушылардың сөздерді грамматикалық тұрғыдан дұрыс байланыстырып, еркін сөйлей бастағаны атап өтілген.

Осылайша, зерттеуіміздің негізгі тұжырымдары коммуникативтік оқыту әдістемесінің тиімділігін көрсеткен бұрынғы ғылыми еңбектердің қорын толықтырады. Сонымен бірге, біздің жұмысымыз етіс категориясын оқытуға арнайы мән беруімен ерекшеленеді. Грамматиканың дәл осы саласын коммуникативтік тәсілмен меңгерту нәтижелерін талдай отырып, жалпы грамматиканы оқытуға қатысты бірқатар әдіснамалық мәселелерді де байқауға болады. Солардың бірі – грамматикалық дәлдік пен сөйлеу еркіндігі арасындағы тепе-теңдік мәселесі. Кейбір зерттеушілер коммуникативтік әдіске толық көшкен жағдайда студенттерде қате қатты түзелмей, тілдік формаларды бұрыс қолдану дағдысы қалыптасып қалуы мүмкін деп ескертеді [12]. Шын мәнінде, коммуникативтік әдіс үдерісінде грамматикалық қателерді дер кезінде түзетіп отырмау ұзақ мерзімде сол қателердің бойға сіңіп кетуіне (fossilization) алып келетіні белгілі [9]. Біздің тәжірибемізде бұл қауіптің алдын алу мақсатында келесі әдістер қолданылды: тапсырманы орындау барысында оқытушы қате пайдаланылған етіс формасын қайта сұрақ қою арқылы студенттің өзін түзетуіне мүмкіндік берді немесе қажет жағдайда қателікті анық көрсетіп, дұрыс үлгіні қайта айтқызды. Сондай-ақ, эксперименттік топ сабақтарында қысқа грамматикалық тоқталулар (focus on form) жүргізілді – мысалы, рөлдік ойыннан кейін қатысушылар қолданған сөйлемдер талданып, етіс жұрнақтарының дұрыс/бұрыс жалғануы талқыға салынды. Мұндай кіріктірілген грамматикалық талдау студенттерге тілдік форманың дұрыстығына көңіл бөлуге жағдай жасады. Осы тәсілдерді қолдану нәтижесінде біз коммуникативтік әдіс пен дәстүрлі әдістің тиімді жақтарын үйлестіре алдық деп санауға болады. Әдістеме зерттеушілері де грамматиканы оқытуда таза коммуникативтік жол мен дәстүрлі жаттығулар арасындағы теңгерімді ұстану керек деген пікірде [8]. Біздің жұмыс бұл тұжырымның орынды екендігін тағы да дәлелдей түсті. Коммуникативтік сабақтар барысында қате түзету мен лингвистикалық талдауды қосу арқылы студенттердің әрі қарым-қатынас дағдысы, әрі грамматикалық сауаттылығы бірге дамыды.

Зерттеуіміз көрсеткен тағы бір маңызды жайт – коммуникативтік әдісті табысты іске асыруда оқытушының педагогикалық шеберлігі шешуші рөл атқаратыны. Коммуникативтік тәсілде оқытушы дәстүрлі «білім көзі» позициясынан гөрі ұйымдастырушы, бақылаушы, кеңесші рөлін атқарады [7]. Сабақ мұқият дайындалған сценарий бойынша өтуі тиіс: оқу мақсатына сай өмірлік жағдаят таңдалуы, рөлдер бөлінуі, қажетті лексика мен грамматикалық құрылымдар алдын ала еске түсірілуі шарт. Біздің тәжірибеде бір тақырып бойынша коммуникативтік тапсырманы алғаш өткізгенде кейбір дайындық кемшіліктері болды (мысалы, студенттердің бәрі бірдей түсінбей қалуы, уақыт дұрыс бөлінбеу). Алайда келесі жолы бұл кемшіліктер жойылып отырды. Осыдан коммуникативтік әдістеме бойынша сабақ жүргізу үшін оқытушының өзі де белгілі бір даярлықтан өтуі керектігі анықталды. Оқытушы тек грамматиканы жетік білуімен шектелмей, оны шығармашылықпен қолданатын сценарист іспетті болуы қажет. Бұл

тұрғыда шетел тілдері педагогикасында жинақталған тәжірибе көп көмек болары сөзсіз. Коммуникативтік тапсырмаларды жоспарлау, шағын топтардағы жұмысты ұйымдастыру, уақытты басқару, тілдік қателермен жұмыс істеу – осының барлығына қатысты әдістемелік ұсынымдар мен жаттығулар жүйесі әдебиетте баяндалған [13]. Мысалы, Литлвуд грамматиканы коммуникативтік талдау кезеңінде студенттердің өздігінен ереже тұжырымдауына жетелеу керектігін ұсынады [13]. Біз өз жұмысымызда осы секілді ұсыныстарды басшылыққа алдық. Қорыта айтқанда, коммуникативтік оқыту – мұғалімнен жаңаша көзқарас пен ізденісті талап ететін тиімді тәсіл.

Жалпы, жоғары оқу орнында екінші тілді оқыту процесінде грамматикаға қатысымдық бағдар беру қазіргі заман талаптарынан туындайды. Біздің зерттеу нәтижелеріміз заманға сай құзыреттілікке негізделген білім беру тұжырымдамасына сай келеді. Коммуникативтік құзыреттілік бүгінгі бағдарламаларда түйінді құзырет ретінде белгіленгені мәлім. Демек, грамматикалық білім практикалық қатысымдық дағдымен ұштасқанда ғана құзыреттілікке айналады. Бұл тұжырымды біздің жұмысымыздағы етіс формаларын оқыту мысалы айқын көрсетті. Қатысымдық бағыттағы тапсырмалар грамматикаға «жан бітіріп», оны үйренуші үшін жандандыра түсті деуге болады. Студент тілдік форманы оқулық бетінен емес, өз тәжірибесінен үйренді. Мұндай жолмен алынған білім берік әрі ұзақ мерзімді болатыны белгілі [14]. Әрине, кез келген әдістеме секілді, коммуникативтік әдістің де шектеулері мен қиындықтары жоқ емес. Оларды да ескерген жөн: сабаққа дайындыққа көп уақыт жұмсалып, үлкен топта әр студенттің қатысуын қадағалау қиындығы, техникалық қамтамасыз ету қажет болуы, т.б. Дегенмен, осындай қиындықтарға қарамастан, коммуникативтік оқыту қазіргі тіл білім беруіндегі ең озық бағыттардың бірі болып қалып отыр. Ол дәстүрлі әдістердің тиімді элементтерін жоққа шығармай, керісінше оларды үйлесімді біріктіруді көздейді [15]. Бүгінде тіл үйретуде коммуникацияның басты мақсатқа айналуы – заңды құбылыс. Сондықтан грамматикалық құрылымдарды коммуникациядан тыс оқыту дағдысы да біртіндеп орын беруі тиіс. Біздің зерттеу осы үрдісті қолдай отырып, грамматиканы коммуникативтік негізде оқыту мүмкіндіктерін нақты мысал арқылы дәлелдеуге тырысты.

Қорытынды

Зерттеуді қорытындылай келе, грамматикалық етіс формаларын оқытуда коммуникативтік тәсілді қолдану студенттердің оларды практикалық тұрғыда дұрыс және еркін пайдалана білу қабілетін айтарлықтай арттыратыны анықталғанын байқадық. Эксперимент нәтижесінде етіс категориясына қатысты грамматикалық қателердің азайып, тілдік құбылысты тереңірек түсіну байқалды. Бұл тұжырым қазақ тілін оқыту әдістемесінің классикалық қағидаттарымен де үндеседі [16]. Бұл пікір грамматиканы оқытуда тілдік формаларды оқшау күйде емес, функционалдық және қатысымдық тұрғыда меңгертудің маңызын көрсетеді. Біздің зерттеуіміздің нәтижелері де осы қағидатты нақты педагогикалық тәжірибе арқылы дәлелдеді: коммуникативтік тапсырмалар арқылы студенттер етіс формаларын тек ереже деңгейінде емес, нақты сөйлеу жағдаятында қолдануға дағдыланды. Соның нәтижесінде олардың грамматикалық сауаттылығы мен сөйлеу еркіндігі қатар дамып, тілдік құбылыстың мағыналық қызметін түсіну деңгейі артты.

Соңғы зерттеулерде де формо-бағдарланған коммуникативтік оқыту студенттердің сөйлеу дәлдігі мен еркіндігін қатар дамытатыны анықталған [17]. Бұл тұжырым грамматикалық құрылымдарды қатысымдық контексте меңгертудің кешенді тиімділігін дәлелдейді. Тілдік формаларды мағыналық жағдаятта қолдану арқылы білім алушы бір мезгілде әрі грамматикалық дәлдікке, әрі сөйлеу еркіндігіне қол жеткізеді. Біздің эксперимент барысында да осындай үрдіс байқалды: студенттер етіс формаларын қолдануда қателерді азайтып қана қоймай, оларды еркін әрі орынды пайдалану қабілетін дамытты. Бұл коммуникативтік тәсілдің грамматикалық дағдыны автоматтандыруға ықпал ететінін көрсетеді.

Коммуникативтік тапсырмалар оқу үдерісін белсенді етіп, студенттердің пәнге қызығушылығы мен қатысу белсенділігін жоғарылатады. Зерттеу барысында қатысушылар өз ойын қазақ тілінде жеткізуге деген сенімділігінің артқанын, тіл үйренуге деген ішкі уәждемесінің күшейгенін көрсетті. Бұл факторлар түптеп келгенде оқыту тиімділігін өсіретіні белгілі. Бұл тұрғыда сабақтың негізгі мақсаты – оқушының белсенді тілдік қатысуын қамтамасыз ету екендігі отандық және шетелдік зерттеулерде де атап өтіледі [18]. Біздің зерттеу нәтижелеріміз коммуникативтік әдіс студенттердің оқу үдерісіне белсенді қатысуына, өз ойын еркін жеткізуге деген сенімділігінің қалыптасуына оң әсер еткенін көрсетті. Белсенді тілдік әрекетке негізделген сабақ құрылымы студенттердің ішкі уәждемесін күшейтіп, олардың оқу нәтижелерінің жақсаруына ықпал етті. Бұл өз кезегінде коммуникативтік тәсілдің тек тілдік білімді емес, тұлғалық-коммуникативтік құзыреттілікті де дамытуға бағытталғанын дәлелдейді.

Зерттеу жұмысында сынақтан өткен коммуникативтік әдістерді жоғары оқу орындарындағы қазақ тілі пәні бағдарламаларына, әсіресе қазақ тілін екінші тіл немесе шетел тілі ретінде оқыту курстарына кеңірек енгізуге болады. Мұндай жанашыл әдістеме болашақ мамандардың нақты тілдік ортада қарым-қатынас жасау құзыретін дамытуға зор үлес қосады. Сондай-ақ, грамматикалық форманы мағыналық қатысымен ұштастыра оқыту студент мотивациясы мен қатысымдық құзыреттілігін арттыратыны өзге еңбектерде де дәлелденген [19]. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, егіс формаларын коммуникативтік тапсырмалар арқылы меңгерген студенттер тілдік бірліктерді шынайы жағдаятта орынды қолдануға дағдыланып, кәсіби қарым-қатынасқа қажетті тілдік машықтарды қалыптастырды [20]. Сондықтан ұсынылған әдістемелік үлгіні оқу бағдарламаларына енгізу болашақ мамандардың тілдік және қатысымдық құзыреттілігін кешенді дамытуға мүмкіндік береді.

Коммуникативтік және дәстүрлі әдістерді үйлестіру – грамматиканы оқытудағы оңтайлы жолдардың бірі. Алдағы уақытта грамматиканың басқа да аспектілерін (мысалы, уақыт шақтары, септік категориясы, синтаксистік құрылымдар т.б.) коммуникативтік бағдарда оқыту тәжірибелерін жинақтау қажет. Зерттеушілердің пікірінше, қатысымдық оқыту тәжірибесін жетілдіру үшін нақты сценарийлер мен оқу материалдарын әзірлеу маңызды.

Біздің зерттеуіміздің нәтижелері осы бағыттағы кейінгі ғылыми ізденістерге негіз бола алады деп санаймыз. Сондай-ақ, оқытушылардың кәсіби біліктілігін жетілдіру жүйесінде коммуникативтік оқыту әдістемесіне ерекше көңіл бөлу ұсынылады.

Авторлардың үлесі:

Абишева Н. – зерттеуді басқарды, әдістемені жасады және мақаланы ғылыми өңдеді.

Капасова Д.А. – зерттеуді жүргізді, нәтижелерді талдады, мақаланы жазуға және өңдеуге қатысты.

Бураханова А.С. – деректерді жинау және өңдеумен айналысты, нәтижелерді рәсімдеуге қатысты.

ӘДЕБИЕТТЕР:

- 1 Уәли Н. Қазақ сөз мәдениетінің теориялық негіздері: 10.02.02: фил. ғыл. док. ... дис. – Алматы, 2007. – 328 б.
- 2 Оразбаева Ф.Ш. Тілтамыр: лекциялар курсы. – Алматы: Ан Арыс, 2019. – Т. 4. – 472 б.
- 3 Richards J.C. Communicative Language Teaching Today. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 48 p.
- 4 Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // Applied Linguistics. – 1980. – Vol. 1. – No. 1. – P. 1–47.
- 5 Savignon S.J. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. – Reading (MA): Addison-Wesley, 1983. – 276 p.
- 6 Sarseke G.A., Khopur A.Ye. Experience of applying neuroscience in teaching Kazakh as a second language // Bulletin of Ablai Khan KazUIR and WL. Philological Sciences. – 2024. – No. 3 (74). – P. 417–428. DOI: <https://doi.org/10.48371/PHILS.2024.3.74.0>
- 7 Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – Москва: Просвещение, 1991. – 223 с.
- 8 Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – 4th ed. – Harlow: Pearson Longman, 2007. – 448 p.
- 9 Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Современная методика обучения иностранным языкам. – Москва: Академия, 2006. – 336 с.
- 10 Қазақ грамматикасы. – Астана: Қазақстан Республикасының Ұлттық Ғылым академиясы, 2002. – 784 б.

- 11 Smailova A.Sh., Rakhimbayeva V.O. The Game as an Effective Method of Teaching the Kazakh Language // *Bulletin of Karaganda University. Philology Series.* – 2022. – No. 4 (108). – P. 122–127. DOI: <https://doi.org/10.31489/2022Ph4/122-127>
- 12 Higgs T.V., Clifford R. The Push Toward Communication // *Curriculum, Competence and the Foreign Language Teacher (ACTFL Foreign Language Education Series, Vol. 13).* – Lincolnwood (IL): National Textbook, 1982. – P. 57–79.
- 13 Littlewood W. *Communicative Language Teaching: An Introduction.* – Cambridge: Cambridge University Press, 1981. – 123 p.
- 14 Nunan D. Teaching Grammar in Context // *ELT Journal.* – 1998. – Vol. 52. – No. 2. – P. 101–109.
- 15 Мильруд Р.П., Максимова И.Р. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам // *Иностранные языки в школе.* – 2000. – № 4. – С. 17–22.
- 16 Оралбаева Н., Жақсылықова К. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: Ана тілі, 1996. – 208 б.
- 17 Зайцева С.Е. Коммуникативность как главная черта современного урока иностранного языка // *Концепт.* – 2016. – Т. 15. – С. 396–400.
- 18 Woymo T.H., Bachore M.M., Jobo M.M. The Effects of Form-Focused Communicative Grammar Instruction on Students' Speaking Fluency and Their Attitudes Toward Speaking Lessons // *Journal of Language Teaching and Research.* – 2024. – Vol. 15. – No. 2. – P. 215–222. DOI: <https://doi.org/10.17507/jltr.1502.01>
- 19 Güvendir E., Hardacre B. Task-Based Language Teaching and Grammar // *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching.* – Wiley Online Library, 2020. – P. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118784235.eelt0989>
- 20 Eriksson A. Form-Focused or Meaning-Focused? – *DIVA Portal*, 2023. – P. 1–28. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1773594/FULLTEXT01.pdf>

REFERENCES:

- 1 Uäli N. (2007). Qazaq söz мәдениетінің теориялық негіздері [Theoretical Foundations of Kazakh Speech Culture]: 10.02.02: fil. ғыл. dok. dis. Almaty, 328 p. (in Kazakh)
- 2 Orazbaeva F.Sh. (2019). Tiltamyr: leksialar kursy [Language Roots: Lecture Course]. Vol. 4. Almaty: An Arys, 472 p. (in Kazakh)
- 3 Richards J.C. (2006). *Communicative Language Teaching Today.* Cambridge: Cambridge University Press, 48 p.
- 4 Canale M., Swain M. (1980). Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing. *Applied Linguistics*, vol. 1, no. 1, pp. 1–47.
- 5 Savignon S.J. (1983). *Communicative Competence: Theory and Classroom Practice.* Reading, MA: Addison-Wesley, 276 p.
- 6 Sarseke G.A., Khopur A.Ye. (2024). Experience of applying neuroscience in teaching Kazakh as a second language. *Bulletin of Ablai Khan KazUIR and WL. Philological Sciences*, no. 3(74), pp. 417–428. DOI: <https://doi.org/10.48371/PHILS.2024.3.74.0>
- 7 Passov E.I. (1991). *Komunikativnyi metod obucheniya inoiazychnomu govoreniu* [Communicative Method of Teaching Foreign Language Speaking]. Moscow: Prosveshchenie, 223 p. (in Russian)
- 8 Harmer J. (2007). *The Practice of English Language Teaching.* 4th ed. Harlow: Pearson Longman, 448 p.
- 9 Galskova N.D., Gez N.I. (2006). *Sovremennaya metodika obucheniya inostrannym iazykam* [Modern Methods of Teaching Foreign Languages]. Moscow: Akademiya, 336 p. (in Russian)
- 10 Qazaq gramatikasy (2002). [Kazakh Grammar]. Astana: Qazaqstan Respublikasynyñ Ælttyq Gylym Akademiyasy, 784 p. (in Kazakh)
- 11 Smailova A.Sh., Rakhimbayeva V.O. (2022). The Game as an Effective Method of Teaching the Kazakh Language. *Bulletin of Karaganda University. Philology Series*, no. 4(108), pp. 122–127. DOI: <https://doi.org/10.31489/2022Ph4/122-127>
- 12 Higgs T.V., Clifford R. (1982). The Push Toward Communication. In: *Curriculum, Competence and the Foreign Language Teacher (ACTFL Foreign Language Education Series, vol. 13)*, pp. 57–79. Lincolnwood, IL: National Textbook.
- 13 Littlewood W. (1981). *Communicative Language Teaching: An Introduction.* Cambridge: Cambridge University Press, 123 p.
- 14 Nunan D. (1998). Teaching Grammar in Context. *ELT Journal*, vol. 52, no. 2, pp. 101–109.
- 15 Milrud R.P., Maksimova I.R. (2000). *Sovremennye konseptualnye prinsipy komunikativnogo obucheniya inostrannym iazykam* [Modern Conceptual Principles of Communicative Foreign Language Teaching]. *Inostrannye yazyki v shkole*, no. 4, pp. 17–22. (in Russian)
- 16 Oralbaeva N., Zhaksylykova K. (1996). *Qazaq tılın oqytu әдіstemesi* [Methods of Teaching the Kazakh Language]. Almaty: Ana tili, 208 p. (in Kazakh)
- 17 Zaitseva S.E. (2016). *Komunikativnost kak glavnaia cherta sovremennogo uroka inostrannogo iazyka* [Communicativeness as the Main Feature of a Modern Foreign Language Lesson]. *Koncept*, vol. 15, pp. 396–400. (in Russian)

18 Woymo T.H., Bachore M.M., Jobo M.M. (2024). The Effects of Form-Focused Communicative Grammar Instruction on Students' Speaking Fluency and Their Attitudes Toward Speaking Lessons. *Journal of Language Teaching and Research*, vol. 15, no. 2, pp. 215–222. DOI: <https://doi.org/10.17507/jltr.1502.01>

19 Güvendir E., Hardacre B. (2020). Task-Based Language Teaching and Grammar. In: *The TESOL Encyclopedia of English Language Teaching*, pp. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118784235.eelt0989>

20 Eriksson A. (2023). Form-Focused or Meaning-Focused? *DIVA Portal*, pp. 1–28. URL: <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1773594/FULLTEXT01.pdf>

ОБУЧЕНИЕ ФОРМАМ ЗАЛОГА В КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ КАК ВТОРОМ НА ОСНОВЕ КОММУНИКАТИВНОГО ПОДХОДА

Абишева Н.^{1,*}, Капасова Д.А.¹, Бураханова А.С.²

¹Египетский университет исламской культуры Нур-Мубарак,
Республика Казахстан, г. Алматы

²Казахский национальный медицинский университет имени С.Д. Асфендиярова,
Республика Казахстан, г. Алматы

*e-mail: anurziya990@gmail.com, assyl99_kz@mail.ru, a.burahanova@mail.ru

Аннотация. Данная статья посвящена применению коммуникативного метода обучения при преподавании залоговых форм глагола в условиях высшего учебного заведения. Актуальность темы обусловлена необходимостью повышения коммуникативной компетенции студентов в контексте современной полиязычной образовательной среды, а также стремлением преодолеть ограничения традиционных методик преподавания, ориентированных преимущественно на изучение грамматических правил. В рамках исследования проведён педагогический эксперимент с участием контрольной и экспериментальной групп студентов вуза. Экспериментальная группа обучалась казахским залоговым формам глагола (например, возвратный, взаимный, страдательный, побудительный залог) посредством коммуникативных заданий и интерактивной деятельности, тогда как контрольная группа осваивала этот материал с использованием традиционных лекций и упражнений. Сравнительный анализ результатов подтвердил гипотезу о том, что коммуникативная методика значительно улучшает степень усвоения и практического применения залоговых форм глагола. Студенты экспериментальной группы продемонстрировали более умелое, правильное и свободное употребление различных залоговых форм в контексте, а также проявили более высокую мотивацию и активность по сравнению с контрольной группой. Таким образом, сделан вывод, что интеграция коммуникативных приёмов в преподавание грамматики на уровне вуза является эффективной для развития у обучающихся как точности, так и беглости речи. Полученные результаты имеют практическую значимость: предложенный подход может применяться при разработке учебных программ, повышении квалификации преподавателей и расширении коммуникативно-ориентированных стратегий обучения казахскому языку. Кроме того, статья намечает перспективы дальнейших исследований, направленных на совершенствование методики обучения грамматике.

Ключевые слова: коммуникативный метод, залоговые формы, обучение грамматике, высшее учебное заведение, коммуникативная компетенция, преподавание казахского языка, казахский язык как второй язык.

MASTERING KAZAKH VOICE FORMS AS A SECOND LANGUAGE THROUGH A COMMUNICATIVE APPROACH

N. Abisheva^{1,*}, D. Kapassova¹, A. Burakhanova²

¹Nur-Mubarak Egyptian University of Islamic Culture, Republic of Kazakhstan, Almaty

²Kazakh National Medical University Asfendiyarov, Republic of Kazakhstan, Almaty

*e-mail: anurziya990@gmail.com, assyl99_kz@mail.ru, a.burahanova@mail.ru

Abstract. This article examines the use of the communicative teaching method during the instruction of verb voice forms (diathesis) in a university setting. The relevance of the topic stems from the need to enhance students' communicative competence in the context of modern multilingual education and to overcome the limitations of traditional grammar-focused teaching approaches. The study employed a pedagogical experiment

with control and experimental groups of university students. The experimental group received instruction on Kazakh verb voice forms (e.g., reflexive, reciprocal, passive, causative) through communicative tasks and interactive activities, whereas the control group was taught using conventional lecture and exercise methods. Comparative analysis of the results supports the hypothesis that communicative methodology significantly improves the mastery and practical usage of voice forms. Students in the experimental group demonstrated a greater ability to correctly and fluently use various voice forms in context, with noticeably higher motivation and participation, compared to the control group. Based on these findings, the article concludes that incorporating communicative techniques into teaching grammar at the tertiary level is effective for developing both accuracy and communicative fluency. The proposed approach can be applied in practice for curriculum design and teacher training, and it offers potential for further research in improving grammar teaching strategies.

Keywords: communicative method, verb voices, grammar teaching, higher education institution, communicative competence, Kazakh language teaching, Kazakh as a second language.

Авторлар туралы мәліметтер:

Абишева Нурзия* – педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: anurziya990@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1627-6832>).

Капасова Дарига Армановна – филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Нұр-Мұбарак Египет ислам мәдениеті университеті (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: assyl99_kz@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7552-4728>).

Бураханова Ақмарал Сеилханқызы – магистр, С.Ж. Асфендияров атындағы Қазақ ұлттық медицина университеті (Қазақстан, Алматы қ., e-mail: a.burahanova@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6169-6653>).

Сведения об авторах:

Абишева Нурзия* – кандидат педагогических наук, доцент, Египетский университет исламской культуры Нур-Мубарак (Казахстан, г. Алматы, e-mail: anurziya990@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1627-6832>).

Капасова Дарига Армановна – кандидат филологических наук, профессор, Египетский университет исламской культуры Нур-Мубарак (Казахстан, г. Алматы, e-mail: assyl99_kz@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7552-4728>).

Бураханова Ақмарал Сеилхановна – магистр, Казахский Национальный медицинский университет имени С.Д. Асфендиярова (Казахстан, г. Алматы, e-mail: a.burahanova@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6169-6653>).

Information about authors:

Abisheva Nurziya* – Candidate Of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Nur-Mubarak Egyptian university of Islamic culture (Kazakhstan, Almaty, e-mail: anurziya990@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1627-6832>).

Kapassova Dariga – Candidate Of Philological Sciences, Professor, Nur-Mubarak Egyptian university of Islamic culture (Kazakhstan, Almaty, e-mail: assyl99_kz@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7552-4728>).

Burakhanova Akmaral – Master, Kazakh National Medical University Asfendiyarov (Kazakhstan, Almaty, e-mail: a.burahanova@mail.ru, ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-6169-6653>).